

Tutkimus itämerensuomalaisesta henkilönnimistöä

DETLEF-ECKHARD STOECKE *Die alten ostseefinnischen Personennamen im Rahmen eines urfinnischen Namensystems*. Nord- und osteuropäische Geschichtsstudie. Band IV. Hamburg 1964. 181 S. mit einer Faltafel.

Meillä Suomessa on nimistötieteellistä l. onomastista tutkimusta tuettu ja hoidettu tähän mennessä peräti kehnosti. Tosin tieteellisistä asioista määräävissä piireissä on puhuttu kauniisti kansallisten tieteiden tukemisesta ja edistämisestä, mutta ainakin onomastiikan alalla teoria ja käytäntö ovat osoittautuneet kahdeksi eri asiaksi. Siitä on todisteena esim. se kummalliselta tuntuva tosiasia, että viimeisen neljännesvuosisadan aikana on ilmestynyt vain kaksi — alansa ainoata — väitöskirjaa, jälkimmäinen v. 1943. Senjälkeistä onomastiikkamme hiljaiseloa ovat äskettäin kuitenkin alkaneet järkyttää ulkomaiset tutkijat, jotka ovat havainneet, minkä avaran, miltei muokkaamattoman työkentän ims. antroponymia ja toponymia tarjoavat innostuneille ja ahkerille tutkijoille. Toissa vuonna väitteli Upsalan yliopistossa Erik Wahlberg aiheesta Finska ortnamn i norra Sverige. Förberedande studier med introduktion till utforskningen av ortnamn i Torne älvdal med angränsande områden (Tornedalica Nr. 2), ja viime vuonna julkaisi Hampurin yliopiston filosofisen tiedekunnan (suomalais-ugrilaisen seminaarin) opiskelija Detlef-Eckhard Stoecke yllä mainitun väitöskirjansa. Saksalaisille ominaisen tarmonsa ja järjestelmällisyytensä ansiosta hän onkin työssään päässyt kunnioitettaviin saavutuksiin, etenkin kun ottaa huomioon, että kysymyksessä on ollut vieraskielisen materiaalin käsittely.

Stoecken teoksen otsikko näyttää siinä mielessä liian laajalta, että ims. kielten itäisen ryhmän (karjala-aunuksen ja vepsän) ja läntiseen ryhmään kuuluvan vatjan henkilönnimistöä ei juuri ole otettu huomioon loppupäätelmiä kaavailta-

essa. Teoksessa ei myöskään ole — aineiston supistamisen takia — käsitelty lähimainkaan kaikkia ims. henkilönnimaineiksia. Eläinten, kasvien, tarve-esineiden ym. nimitykset ims. henkilönnimistöä muodostavina aineksina on jätetty syrjään (vrt. August Ahlqvist, Suomalaisen sukunimistä. Suomi 1860 s. 105—123. — A. Maliniemi, Henkilönimet esihistoriallisena ja katolisena aikana. Suomen kulttuurihistoria I s. 535—556, eritoten s. 537—539. — Viljo Nissilä, Henkilönimet äidinkielen opetustehtävinä. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja IV s. 5—29). Niinpä — yhden esimerkkiryhmän mainitakseni — Heikki Ojansuu luettelee Kallialan seurakunnan keskiaikaisista kirkontileistä vv. 1469—1524 (Satakunta III) seuraavat eläinten nimityksiin kuuluvat henkilönnimet: Haukka, Karhu, Kokko, Koskelo, Kuha, Kyhkynen, Käki, Pyy, Sotka, Tiainen, jotka kuuluvat siis länsisuomalaiseen nimistöön. Itäsuomalaisesta nimistöä J. V. Ronimus (Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus s. 129—133) mainitsee henkilönnimet Hyle, Susi, Pukki, Vuohi, Repoi. Laatokan Karjalassa, jossa venäläinen nimistö on työntänyt syrjään suurelta osalta alkuperäisen suomalaisen, tavataan nimet Haucka Rijonson 1582, Trochima haukan 1589 (VA 5514: 10, 5640: 5v), Käkisalmen Karjalassa Reponi Gregori 1583 (VA 5530: 39v), lyydiläisalueella ja entisellä vepsäläisalueella Isajevan voolostissa Habuk (SKST 266 s. 21; SUSA VIII s. 61). Vepsäläisessäkin nimistössä on vielä rudimentteja vanhasta omaperäisestä aineksesta, esim. *haragohnie* (vepsÄ), *kägehiñe* (vepsE) ja paikannimistöä *teboi-*

mägi (Der. na Rebove gore 1563; Pis-tsovyje knigi obonežskoi pjatiny s. 247), *řebağ* (vepsK), muutaman esimerkin mainitakseni.

Teoksen esittelyssä en pyri yksinomaan analysoimaan sen ansioita ja heikkouksia, vaan esitän — tuntemani aineiston valossa — omiakin näkemyksiäni kyseisestä aiheesta. Stoebken tutkimuksen alkulauseessa on katsaus kantasuomalaisen nimistön tähänastiseen tutkimukseen, arviointeja käytettyjen lähdeosien luotettavuudesta ja selostus tärkeimmistä lähdekirjallisuudesta, josta on kirjan lopussa aakkosellinen hakemisto lyhenteineen. Sitä tarkastellessa huomaa helposti, että muita runsaammin ovat edusteilla baltiansuomalaisten (liiviläisten ja virolaisten) muinaisuutta käsittelevät lähdejulkaisut, joista monet ovat Paul Johansenin luotettavaa työtä. Myös Suomen osalta on tarkastettu tärkein aineisto, ennen kaikkea Reinhold Hausenin julkaisut keskiajan asiakirjoistamme. Oikaisuna kuitenkin mainittakoon, että hänen toimittamaansa sarjaan *Bidrag till Finlands historia I—V* (1881—1917) liittyy kuudentena osana John E. Roosin julkaisema *Ivar Flemings jordebok* (1958—59). Suomalaisen lähdekirjallisuuden käyttö olisi tietenkin voinut olla täydellisempääkin (vrt. Viljo Nissilä, Suomalaisen onomastiikan lähdekirjoja. *Vir.* 1960 s. 47—53 ja Suomalaista nimistöntutkimusta s. 30—38). Vanhan nimistömme tutkijoille ovat tarjona nimiarkistossa myös 1500-luvun asiakirjoista poimitut aakkostetut nimikokoelmat: Varsinais-Suomen kokoelma (n. 75 000 nl.), Satakunnan kokoelma (n. 50 000 nl.) ja Käkisalmen Karjalan kokoelma v. 1581—1597 (n. 2 700 nl.), joihin sisältyy runsaasti henkilönnimistöä (ks. Viljo Nissilä, Tieteellisten seurain Paikannimikomitea. *Vir.* 1958 s. 203—208 ja Suomalaista nimistöntutkimusta s. 30—31).

Keskeisenä ja inspiroivana saksalaisen tutkijan työssä on ollut A. V. Forsmanin (Koskimiehen) ansiokas väitöskirja Pa-

kanuudenaikainen nimistö. Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla I (1884), johon sisältyy erittäin rikas, joskin siivilöimätön nimiaineisto. Kun siinä ei ole mainittu tutkimukselle välttämättömiä lähteitä eikä sanottavasti ole lähdeviitteitä, olisi tutkijalle ollut tärkeitä käydä läpi myös hänen aakkostettu nimikokoelmansa (Nimiarkistossa), johon hänen väitöskirjansa perustuu. Stoebken tutkimuksessa vilahtelee siellä täällä Suomen vähäisestä antroponyymisestä kirjallisuudesta muitakin nimiä (F. Ahlman, A. Ahlqvist, K. Grotenfelt, T. I. Itkonen, A. Maliniemi, V. Nissilä, H. Ojansuu, H. A. Reinholm, R. Saxén, W. Schildt ym.), mutta puuttuvat esim. J. A. Lopmeren teokset Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet I ja II (1943, 1947), joihin sisältyy runsaasti vanhaa henkilönnimistöämme, sekä etenkin Stoebken teemaan läheisesti liittyvä tutkielma »Valta-nimistö» (*Vir.* 1944 s. 259—271). Siinähan Lopmeri on esittänyt esimerkkejä Kirja-, Lempä-, Valta- ja Vilja-nimistä sekä todennut, että Valta esiintyy tavallisesti itsenäisenä ja kaksijäsenisten nimien jälkiosana. Ims. kansojen itäisen ryhmän (karjalaisten ja vepsäläisten) henkilönnimistöstä, joka on suurelta osalta venäläistynyt, kuten sanottu, ei ole käytettävissä paljoakaan lähdeaineistoa puhumattakaan tutkielmista. Stoebken teoksen lähdeluettelossa näkyvät Novgorodin vatjalaisen viidenneksen sekä Äänisen viidenneksen vanhimmat verokirjat, mutta kokonaiskuvan saamiseksi kantasuomalaisen henkilönnimistön jäänteistä 1500-luvun vaihteessa itäalueilla olisi pitänyt tarkastaa koko verokirjasarja Novgorodskija pistsovyja knigi I—VI (siis suuren Novgorodin muistakin viidenneksistä). Sitä paitsi Vatjan viidenneksen verokirjan tarjoama aineisto on nähty vain Ronimuksen väitöskirjan (Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. *Hist. Ark.* XX, 1, v. 1906) antaman nimistökuvalle valossa. Siihen ei kui-

tenkaan sisälly vatjalaisen viidenneksen eteläpuolinen osa, Vatja ja Inkeri (vrt. Peregijnaja okladnaja kniga po novgorodu vofskoi pjatiny 7 008 goda, 2-ja polovina. Vremennik imperatorskago moskovskago obštšestva istorii i drevnostei rossijskih 11. Moskva 1851). Jalo Kaliman tutkielmaa Karjalaiset henkilönimet Äänisen viidenneksen vanhoissa verokirjoissa (Kalevalaseuran vuosikirja 22 s. 56—65, v. 1942) ei ole myöskään huomattu. Venäläisestä kirjallisuudesta tekijä on tuntenut eräitä tutkimuksia novgorodilaisista tuohikirjeistä, mutta ei esim. A. I. Lebedevan Toponimika Pskovskoi oblasti (Leningrad 1953), N. V. Podolskajan Toponimika Novgorodskoi zemli po dannym Novgorodskih pišmennyh pamjatnikov XI—XV vv. (Moskva 1956), pari esimerkkiä mainitakseni. Tutkimuksessa on tosin valitettu, ettei siinä — materiaalin valtavuuden takia — ole käytetty hyväksi kansanrunouden ja paikannimistön tarjoamaa henkilönimiainesta. Suhteellisen helppoa olisi ollut kuitenkin tarkastaa esim. Suomenmaa I—IX₁₋₂ (1919—35) sekä sitä vastaavan Eesti, maadeteadusline, majandusline ja ajalooline kirjeldus I—VI (Tartu 1925—1934) -teosten nimihakemistot sekä Eisen—Kettusen 3-osainen käsikirjoitus Viron paikannimistää (Nimiarkistossa).

Johdantoa seuraa tutkimusmateriaalin esittely, aakkostettu nimihakemisto (s. 15—81), jossa nimet ovat asiakirja-asuina vuosilukuineen ja lähdeviitteineen. Nimistössä on pääpaino balttilaisella aineksella (jo lähteiden runsauden takia), Suomea edustaa pääasiassa Forsmanin keräämä materiaali; (muinai)karjalainen, aunukselainen, vepsäläinen ja vatjalainen aines on — kuten oli odotettavissakin — varsin vähäinen. Nimien valinnan perusteista en ole kuitenkaan oikein selvillä. Mielestäni hakemistoon olisivat kuuluneet vain ims. kaksijäseniset nimet ja niiden osat. Siinä on kuitenkin esim. teemaan kuulumattomia suomalaisia nimiä (Ahti, Aimo, Hoiva, Ilo,

Ilottu, Kekäläinen, Teivas, Toikka, Uskali ym.), runsaasti etymologisesti selvittämätöntä ainesta (Eyto, Eytor, Ecke, Naake, Nakka, Nacke, Nacken, Nakko, Ninnus ym.) sekä vierasperäistä, pääasiassa alasaksalaista nimistöä (vrt. Viljo Nissilä, Eräs alasaksalainen henkilönnimityyppi Suomessa. Vir. 1951 s. 347—365 ja Suomalaista nimistöntutkimusta s. 147—156 sekä balttilaisen aineksen osalta Liselotte Feyerabend, Die Rigaer und Revaler Familiennamen im 14. und 15. Jahrhundert unter besonderer Berücksichtigung der Herkunft der Bürger. Phil. Diss., Greifswald 1944). Kaiken lisäksi kyseisistä vierasperäisistä, lähinnä alasaksalaisiksi todetuista (t. oletuista) nimistä, joilla on ims. nimiä muistuttava äänneasu (Vilkki, Villikka, Villikainen ym.), on eri hakemisto. Ne olisi voitu ilman muuta jättää pois päähakemistosta, jonka jälkeen olisi voitu sijoittaa mainittu vierasperäisten nimien luettelo, mikäli se olisi ollut välttämätöntä. Tähän vierasperäisten nimien hakemistoon on putkahtanut — käsittämättömästä syystä — uusia aineksia, esim. slaavilaisia nimiä: Ahpoi, Ansima, Huohpoi ym. (ks. Viljo Nissilä, Venäläisperäisiä henkilönnimiä Itä-Karjalan paikannimistössä. Vir. 1943 s. 46—78; Lisää venäläisperäisiin henkilönnimiin Itä-Karjalan paikannimistössä. Suomi 1945; Slaavilaisia aineksia nimistössämme. Vir. 1956 s. 46—69 ja Suomalaista nimistöntutkimusta s. 130—147).

Nimien etymologioimisessa Stoebe on ylipäättään osunut oikeaan (onhan kysymyksessä suurelta osalta appellatiiveihin pohjautuva nimiaines), mutta laajassa materiaalissa on tietysti virheitäkin, joista tässä yhteydessä on mahdollista esitellä vain joitakin esimerkkejä. Niinpä suomalaiseen aineistoon on liitetty Akus (< August), Cock(e) ~ Kocke (vrt. Kokki < appellat. *kokki*, ruots. *kock*), Leyne ~ Leyno (ks. R. E. Nirvi, Sanoja ja käyttäytymistä. Sanahistoriallisia tutkimuksia II. Suomi 111: 1 s. 160—164), Lemettinen (vrt. Klemet) ym. Toisaalta

on vierasperäisten nimien ryhmissä aineista, joka näyttää omaperäiseltä, esim. Ako (vrt. suom. Ako ~ Akoi < Akkoi), Armi (vrt. sn. Arminen 1500-luvulla Antreassa), Himmot ~ Himotu (vrt. suom. Himottu) ym. Kun Viron ja Liivin vanhimpia asiakirjoja ovat kirjoitelleet kieltä taitamattomat saksalaiset kirjurit ja suomalaisia lähteitä ruotsalaiset, ovat etenkin nimet joutuneet niihin varsin vääristyneissä asuissa. Niinpä Hausenin julkaisemissa lähteissä (vrt. Heikki Ojansuun niihin kohdistamaa kritiikkiä, Suomalaista paikannimitutkimusta s. XII—XXIII) ja siksi osittain Stoebkelläkin on sellaisia nimiasuja kuin Awas (pro Auvais, Auvainen), Hinalampi (pro Hyvälempi), Höwenin (pro Hyvänen), Kyriala (pro Kirjala), Melewald (pro Mielivalta), Melitu, Melita (pro Mielitty), Memo (pro Miemo), Ye de oncala (pro ? Iha Onkkaalasta) ym. Samoin Jalxenpoyca on liitetty *Ihales-nimiin, Mellois ~ Melloyn on luettu *Mieloinen (vrt. suom. Mellonen, Mellola), Toikkanimeä on pidetty *Toivakka-muodon sisäheittoisena varianttina, mikä virossa on mahdollista, mutta tuskin suomessa (vrt. Viljo Nissilä, Syntymäpaikkaa ja -yhteisöä ilmaisevia sanoja nimistössämme. Vir. 1954 s. 246—247). Monien nimien primaariasun konstruointi on jätetty suorittamatta, monet on esitetty kysymysmerkillisinä, mikä onkin ollut viisasta.

Suuri osa Stoebken käyttämästä materiaalista näyttää selvältä, mutta osa on uudelleen analysoitava: on tarkastettava ainekseen mahdollisesti sisältyvät äännehistorialliset muutokset, sisä- ja loppuheitto, analogia ym., on etsittävä vertailukohteita appellatiivistosta ja myös elävästä henkilön- ja paikannimistöstä, on eliminointava tarkemmin vierasperäiset nimiainekset jne. Vasta sen jälkeen, kun nimet on voitu etymologoida, ne voidaan sijoittaa oikeille paikoilleen tutkittavassa nimijärjestelmässä ja niiden avulla voidaan tehdä oikeita johtopäätöksiä.

Teoksensa kolmanteen hakemistoon (s. 159—174) Stoebke on valinnut Forsmanin väitöskirjasta kysymystä valaisevat nimet. Vastaiselle suomalaiselle nimistöntutkimukselle olisi tietenkin ollut suuriarvoista, jos mukaan olisi otettu koko nimiaines. Tällöin olisi helpompi eritellä teokseen sisältyvä omaperäinen ims. materiaali ja myöhemmät vierasperäiset nimet.

Kappaleessa »Yhteiset ims. nimiainekset kantasuomalaisen nimijärjestelmän osina» (s. 82—108) on esitetty ne kriteerit, joiden perusteella kyseisiä nimiä voidaan pitää varmasti, todennäköisesti tai mahdollisesti omaperäisinä kantasuomalaisina. Aakkostetun aineiston pohjalta on erotettu 27 ryhmää kaksijäsenisten nimien juurisienojen mukaan (esim. *Auva ~ *Auvo, *-heimo, *Hyvä, *Iha ~ *Iho, *Ika ~ *Ikä ~ *Iko). Siitä käy selville, mikä merkitys (vaikkapa äänteellisestikin identtisten) nimien ryhmittelemisellä on yksityisen nimen selvittämiseksi (ks. Nissilä, Vir. 1954 s. 286). Kun osa nimistä on jäänyt etymologioimatta, on kyseisiin ryhmiin joutunut myös epävarmaa aineista. Niinpä Utr-ryhmässä ovat mukana mm. Utria(nen), Utrikko, Vilja-ryhmässä Villikka, Meeli-ryhmässä mm. karj. Melentejko, Melentijev (ks. seur.), Kalle ~ Kalli -ryhmään on liitetty Kalix (vrt. Wahlberg, mts. 143, 160), vieläpä Kalikanmäki, jonkin esimerkin mainitakseni. On muovattu — tosin kysymysmerkillä varustettuna — foneettisesti ja etymologisesti selvittämätöntä ryhmänimistöä, esim. *Kak(k)i ~ *Kake ~ *Kaku, jota ei ole voitu todeta minkään ims. kielen sanastosta. Ainakin osa Suomen Kakki(nen)-nimistä on lähtöisin ruots. sotilasnimestä Kagge (vrt. Viljo Nissilä, Johanneksen nimistöä. Johannes-kirja s. 423—424, v. 1959). Koko ryhmässä on vain kaksi kaksijäsenistä henkilönnimeä: *Kakumeeli (vrt. Kaukomieli) ja *Kakevalta ~ *Kakuvalta ~ *Kak(k)ivalta, jotka on konstruoitu suomalaisen papin (oletetun) nimen Pietari Kaukovallan (? Kaik-

kivallan) vanhoista kirjoitusasuista Petrus Kakuwalde de Vinlandia 1215, Petrus Kaikewalde (gen.-asu) 1220, Petrus Kakinwalde 1226 (FMU I s. 21, 24, 25), mutta ne ovat vain saman nimen erilaisia variantteja. Kun Stoebke itsekin pitää esittelemistään 152 nimimuodosta koltamatta osaa epävarmana, on aineksen uudelleen analysointi todella tarpeellista.

Teoksen laajimpia ja mielenkiintoisimpia lukuja on »Kantasuomalaisen nimijärjestelmän rakenne» (s. 109—150), jossa Stoebke on ryhtynyt ratkomaan aineistonsa tarjoamia monia probleemeja. Tällöin hän on suorittanut laajoja vertailuja itämerensuomalaisen ja monien muiden kansojen (germaanien, slaavien ym.) henkilönnimistön välillä. Hän on tutkinut yksi- ja kaksijäsenisten henkilönnimien suhdetta toisiinsa ja erottanut yksijäseniset suffiksittomat nimet (23 juurinimeä), yksijäseniset suffiksilliset nimet (63 johdosta) ja kaksijäseniset nimet (66 yhdyssanaa), joissa lisäksi on otettu huomioon niiden ims. alkuperän kolme (aiemmin mainittua) todennäköisyysastetta. Nimien ryhmittelyssä ilmenevät tietenkin edellä mainitut puutteellisuudet. Pohdiskelunsa tuloksena Stoebke pitää kaksijäsenisiä nimiä vanhempina kuin yksijäsenisiä (vrt. Lopmeri, Valta-nimistä. Vir. 1944 s. 271). Kysymys on jätettävä kuitenkin avoimeksi, kunnes on selvitetty kaksijäsenisten nimien kummankin osan funktiot. — Nimiin sisältyvistä äänneilmiöistä on tarkasteltu kielen appellatiivaineuksen avulla esim. loppuvokaalien vaihteluvuutta (esim. Ilma ~ Ilmo ~ Ilme ~ Ilmi), nimiin sisältyviä geminaattoja (esim. Kauk- ~ Kaukk-), sisäheittoa, joka on voinut muuntaa nimen äänneasun siinä määrin, että sen merkitys on hämärtyntä (esim. Aulem < ? *Auvolempi), johdoksia ja niiden semanttisia funktioita (lähinnä Lauri Hakulisen teoksen mukaan).

Ims. yhdyshenkilönnimissä esiintyy vain kaksi sanaluokkaa: substantiiveja ja adjektiiveja, kun sitä vastoin eräiden

vieraiden kielen vast. nimityypppeihin voi sisältyä myös verbaaleja (vrt. esim. suom. *-ttu* ~ *-tty* ja *-va* ~ *-vä* -johtimisia yksijäsenisiä partisiippinimiä), pronomeineja, numeraaleja ja partikkeleita. Aineiston pohjalta on myös todettavissa, että kaksijäsenisen nimen jälkiosana on vain substantiivi, alkuosana sekä substantiivi että adjektiivi. Kaksijäsenisten nimien kompositiosuhdetta käsitellessään Stoebke on lähtenyt kantasuomen (oletetuista) yhdyssana-appellatiiveista. Lähtökohta onkin varmaan oikea, sillä komposition alkuna on ollut lause, aluksi suhteellisen irrallinen syntaktinen salaniitto (konneksio), joka on tiivistynyt yhdyssanaksi. Tällainen kompositio on kaikkina aikoina ollut — Ravilan mukaan (Johdatus kielihistoriaan s. 76) — elävä ja vaikuttava tekijä. Esim. kopulatiiviset kompositit ovat voineet syntyä jo silloin, kun kielessä ei ollut kopulatiivikonjunktioita, vaan rinnasteiset sanat liittyivät toisiinsa asyndeettisesti (esim. suom. *maailma*, vir. *suusilmad* 'kasvot'). Tällä tavoin on Stoebken mielestä syntynyt henkilönnimistöön *kopulatiivikompositteja*, ns. *dvandamuodosteita*, esim. Ihalempi (Anmut und Liebe), Toivolempi (Hoffnung und Liebe). On tietenkin epävarmaa, onko dvandatyyppi ims. appellatiivisissa yhdyssanoissa ollut riittävän yleinen ja pakottava nimenmuodostuksen esikuva.

Edellistä merkittävämpiä ims. kaksijäsenisten henkilönnimien synnyssä ovat varmaan olleet ns. *determinatiivikompositit*, joissa alkuosa on jälkiosan (perusosan) määreenä. Ne ovat syntyneet — Ravilan mukaan — sellaisena kautena, jolloin kaasussysteemi ei ollut vielä kehittynyt. Niistä alkuperäisimmät, nominatiivialkuiset määreet ovat vieläkin mitä moninaisimmissa kaasussuhteissa perusosaan. Niiden alkuperäinen *casus indefinitus*-luonne onkin ilmeisesti heikottanut myös niiden käyttöä kaksijäsenisten henkilönnimien määreosina. Tällaisia ns. *tatpurasakompositteja* ovat Stoebken mielestä esim. *-päivä* ja *-valta* lop-

puiset nimet (Ikäpäivä, Kaukapäivä, Mielivalta ym.). Näitä muistuttavia ovat ns. attributiiviset komposiitit, adjektiivisesti käytetyt yhdysnimet, joiden jälkiosa on substantiivi. Ne ovat luonteeltaan elliptisiä, sillä ne ovat ymmärrettäviä vain jonkin pääsanana määreinä ja syntyneet jostakin konneksiosta (esim. *poikkiselkä* l. *poikkiselkäinen mies* > *poikkiselkä*). Näitä ns. *bahuvriihikomposiitteja* l. *possessiivisia komposiitteja* ovat Stoebken mukaan esim. Hyvämieli (einen guten Sinn habend), Ihamieli. Myöhemmässä nimistössämme ovat olleet varsin yleisiä sellaiset bahuvriihit kuin Poskiparta, Poikkiselkä, Puujalka, Vahvaselkä, Rautaparta ym. (Räisälän nimistössä). Rajan vetäminen bahuvriihi- ja tatpurasa-tyyppisten nimien välillä on monesti mahdotonta, sillä se edellyttää molempien osien merkityksen tarkkaa tuntemista. Stoebke pitää esim. *-neuvo*-loppuisia nimiä tatpurasakomposiitteina, minusta vaikkapa *hyväneuvo* l. *hyväneuvoinen mies* > *Hyväneuvo* on bahuvriihi, yhden esimerkin mainitakseni. — Edellä esiteltyjen appellatiivisiin yhdyssanoihin pohjautuvien primaarien kombinaatioiden (vrt. *hyvä mieli* > Hyvämieli) ohessa tavataan sekundaareja, joita on syntynyt — luonnollisesta kehityksestä riippumatta — primaareista.

Nimijäsenten vaihteleva asema kaksijäsenisissä nimissä, missä ei näytä olevan useinkaan mitään loogisuutta, voi johtua osaksi juuri sekundaareista kombinaatioista. Kyseiset nimiainekset yhdysnimien alkujäseninä ovat runsaamat (14 ryhmää) kuin jälkiosina (6 ryhmää) sekä alku- ja jälkiosina (6 ryhmää). Vain kolmessa ryhmässä jäsenet voivat vaihtua: Lempitoive ja Toivelempi, Meelivilja ja Viljameeli, Valtalempi ja Lempivalta. — Viron nimistössä pistää silmään lisäksi sen genetiivisyys (esim. Huentoyue, Ikade, Kaukamele, Lemmeste, Lembe, Lemme, Meelde, Melen-touwe, Meliste, Poya), jota Stoebke ei ole tarkannut.

Loppupäätelmänään Stoebke on esit-

tänyt, että ims. kaksijäseninen nimijärjestelmä on omaperäinen. Käsitystään hän on perustellut seuraavasti. Ims. kansojen olisi — päinvastaisessa tapauksessa — pitänyt suuressa määrin lainata germaaneilta kaksijäsenisiä nimiä ja niiden esikuvan mukaan luoda omiaan kielen appellatiivistosta. Se ei kuitenkaan ole todennäköistä, sillä kaikesta päätellen ennen kristillistä aikaa germaania henkilönnimiä tunkeutui vain satunnaisesti ims. nimistöön. Vieraan nimen omaksuminen edellytti — kuten Paul Johansen on huomauttanut (Kurlands Bewohner zu Anfang der historischen Zeit s. 272—273) — verisukulaisuutta. Vanhimmatkaan lähteet eivät tarjoa minkäänlaista tukea sille käsitykselle, että germaania tai muita vieraita henkilönnimiä olisi korvattu itämerensuomalaisilla. Pikemminkin lähteet osoittavat, että — juuri päinvastoin — ims. nimet alkoivat hävitä germaanisten ja muiden vieraiden henkilönnimien tieltä. Lisäksi ims. nimet semanttisesta näkökulmasta katsottuina tarjoavat täysin toisenlaisen kuvan kuin germaaniset. Väitteensä todistamiseksi hän on selostanut ensiksi kaksijäsenisiä henkilönnimiä muodostavien appellatiivien merkitykset ims. kielessä (Suomen kielen etymologisen sanakirjan ja Hakulisen »Suomen kielen rakenteen ja kehityksen» avulla) ja sen jälkeen hän on yrittänyt — tehtävän vaikeudesta huolimatta — selittää kaksijäsenisten nimien »kokonaismerkitykset». Niiden pohjalta on lopuksi esitetty yleiskatsaus ims. nimeämismotiiveista: 1) nimet, jotka liittyvät toiveisiin lapsesta, hänen elämästään (pitkä ikä, ilo, päivänpaiste ym.) ja hänen persoonallisuudesta (kauneus, hyvyys, rakkaus, iloinen mieli, älykkyys ym.) sekä 2) nimet, jotka liittyvät vanhempien tunteisiin lapsen syntymän johdosta (ilo jälkeläisistä, suvun jatkumisesta, rakkaus lasta kohtaan ym.). Nämä aiheethan kuvastuvat muuten monissa muissa nimeämisryhmissä (vrt. Nissilä, Henkilönnimet äidinkielen opetustehtävinä s. 6—8). — Kaik-

kien nimiryhmien merkitystä ei ole kuitenkaan voitu selittää (esim. *Uta ~ *Uto ~ *Uti ~ *Utu ~ *Udi ~ *Udu, *Vihta ~ *Vihto(i) ~ *Vihti). — Lopuksi on tutkijan saavuttamista tuloksista tiivistelmä (Resümee und Schlussbemerkungen s. 146—150).

Stoebken esittämät kriteerit ims. kaksijäsenisen nimisysteemin omaperäisyydestä ovat varsin huomionarvoisia, mutta kysymystä olisi pitänyt tarkastaa paljon laajemmasta näkökulmasta. On nimittäin huomattava, että kyseinen nimityyppi ei ole suomalais-ugrilainen. Siitä ei ole jälkiä A. Kanniston keräämissä vogulilaisissa kielenaineiksissa eikä paikannimistöissä (vrt. Kannisto, Vogulien aikaisemmista asuma-aloista paikannimittökimuksen valossa. Suomi V: 2 s. 441—474. — FUF XVIII s. 57—89 ja Anzeiger s. 56—84). Sitä ei ole Béla Kálmánin tutkimuksessa Unkarilaisten sukunimien synty (Vir. 1961 s. 294—304. — Vrt. myös L'Origine et l'évolution des noms de famille hongrois. Anale stiintifice ale universitatii »Al. i. Cuza» dim iasi. Sectiunea III. Tomul IX s. 89—100). Tšeremississä oli tyypillistä lapsen nimittäminen viikon päivien mukaan, esim. *izeryä* 'torstaina syntynyt lapsi', *kuyeryä* 'perjantaina syntynyt lapsi', jne. (Jozsef Erdódi, Zur tscheremissischen Namengebung. SUSA 64, 3, v. 1963). Mordvassa nimet liittyivät monenlaisiin lapsen syntymähetkellä havaittuihin seikkoihin. Lapsen nimeksi saatettiin panna (mordE) *kajäl*, jos äiti vähän ennen lapsen syntymää oli käynyt heittäessä rikkoja tunkiolle (johdos verbistä *kajams* 'heittää (pois), jättää yms.');

(mordE) *kistan* pantiin pojan nimeksi, jos isä lapsen syntyessä sattui olemaan matkalla (*ki* 'tie, matka', *kiste* (adv.) 'matkalla, matkan aikana'). Nimeämisessä otettiin tarkoin huomioon myös lapsen syntymäaika ja -paikka, esim. heinänteikkua aikana syntyneelle pantiin nimeksi *ledaj* tai *ledaske* (johdos verbistä *ledems* 'niittää');

kotškal tuli lapsen nimeksi, jos hän syntyi rikkaruohon

kitkemisen aikaan (*kotškoms* 'perata, kitkeä') tai viljankorjuun aikana (*kotškams* 'korjata viljaa tai heinää'). Mokšalaiset antoivat metsässä syntyneelle lapselle nimeksi *väta-s* (< *viit* 'metsä') ja päivällä syntyneelle *šica* (»päivälapsi»). Nimet ovat kauttaaltaan — mordvan tuntijan Kaino Heikkilän ilmoituksen mukaan (kirjeessä 13. 12. 1964) — nomineista tai verbeistä syntyneitä johdoksia eivätkä yhdysnimiä. Ns. »katunimissä» (eräänlaisissa lisänimissä) on sellaisia kuin *Kańtšor šilmě* 'hampunsiemensilmä' *Kaša-prě* 'aumapää', *Seli-b'ilge* 'jalavajalka' = vääräsääri (Juhász Jenő, Moksa-mordvin szójegyzék s. 206—209, v. 1961), mutta ne eivät vastaa vanhaa ims. kaksijäsenistä nimityyppiä, vaan myöhemmin syntyneitä ns. lisänimiä (ks. Nissilä, Henkilönnimet äidinkielen opetustehtävinä s. 25).

Kyseisen kaksijäsenisen henkilönnimityypin on siis täytynyt syntyä myöhemmin, kantasuomalaisena aikana. Stoebken keräämän aineksen mukaan sitä on esiintynyt runsaimmin virossa ja liivissä, mistä sitä on tunkeutunut kuurilaisten nimistöön (V. Kiparsky, Die Kurenfrage s. 393—416, v. 1939), sekä Suomessa ja suomalaisten mukana kulkeutuneena suomen länsimurteissa. Länsi-Suomesta asutusvirran mukana sitä siirtyi itään päin: Hyväneula (< Hyväneuvola < sn. Hyväneuvonen), kylä Lammilla, Ilmivalta, talo Asikkalassa, Kauk(o)heimonen, järvi Savitaipaleella, sn. mondopeiue, kotaualkon, kaukalempi v. 1500 Taipalsaarella (VA 5002: 73 v, 74 v, 76), Kaukaneuvo, saari Joutsenossa, Tapavainola, kylä Lappeella, Ihalempiälä (sn. ihalempin 1543 VA 5000: 73), kylä Jääskessä, Kaukopää (sn. kaukapeijuen 1543 VA 5000: 74), kylä Ruokolahdella, Ikävalkola (sn. ikäualkon 1543 (VA 5000: 77) ja Ilmatoivola (sn. ilmatoijuon 1543 (VA 5000: 81), kylä Antreassa, sn. kotoualkon 1500 Johanneksessa (VA 5000: 59, 60), Kaukolempiälä (sn. kaukalembin 1543 VA 5000: 84, 86), kylä Kivennavalla, ym.

Lännestä päin ovat varmaan lähtöisin Savon nimistössä jo 1500-luvulla tavattavat Ihalempinen, Ikäheimonen, Hyväneuvonen, Kaukapäivä ym.

Kaksijäseniset nimet näyttävät alun perin olleen lappalaisille vieraita, sillä esim. Ruotsin Lapista niitä ei tunneta. Nimityyppi on kulkeutunut lappalaisille ilmeisesti kainulais-pirkkalaisen lapinkäynnin aikana (ks. T. I. Itkonen, Suomen-, kuolan- ja ruijanlappalaisten vanhat henkilönnimet. Vir. 1942 s. 61, 86, 87). Sitä vastoin (Muinais-)Karjalasta, jossa nimityyppi tuskin oli tunnettu, se ei ole voinut siirtyä Lappiin, kuten on oletettu (vrt. esim. Forsman m. 70, 71). Siitä on jonkinlaisena osoituksena sekin, että esim. Kuolan Lapista on tunnettu yksi ainoa kaksijäseninen henkilönnimi, nim. Aikasarov, oik. Aiki(a)sarri(a), joka sekin on varsin myöhäinen, mainittu v. 1608 (T. I. Itkonen, Koltan- ja kuolanlapin sanakirja II s. 1039). Lappalaisilla ja vatjalaisilla on vain yksi — tähänastisessa aineistossa tunnettu — yhteinen kaksijäseninen nimi: lp. Ikäpäivä, Akki(a)päivä, vatj. Itšäpäivä (vrt. kehityksestä $k > tš$ Lauri Posti, Zur Geschichte des Wandels $k > tš$ im wotischen. SUSA LX s. 8, v. 1958). Lainauksesta on merkinä, että suomalaisia kaksijäsenisiä nimiä on sellaisinaan omaksuttu lappiin (vrt. Peiuessari Ikepeiuesson 1571 Kuolajärvellä VA 4726: 113); osa niistä on käännetty lapiksi, ja esikuvien mukaan on syntynyt vast. lappalaisperäisiäkin nimiä (T. I. Itkonen, Lappalaisia henkilönnimiä 1500- ja 1600-luvulta. Vir. 1962 s. 369, 370 ym.).

Varsin vähäisessä määrin esiintyy ims. kaksijäsenistä nimityyppiä vatjalaisten nimistössä. Novgorodin vatjalaisen viidenneksen toisesta puoliskosta, Vatjasta ja Inkeristä, ovat tunnettuja Derevnja Igameleva (Ihamieli), Ofonasko Kakkivaldov (Kaikkivalta), Igameľ ja Sidarko Azujevy, D. Itšjapovo Pikkujevy Gory (Itšäpäivän l. Ikäpäivän kylä), jossa asuivat mm. Stepanko, Senka ja Tošui

Itšjapov; Borisko Igamelov, Timoska ja Ostaško Igamelevy, kaikki v. 1500 vanhalla vatjalaisalueella (Perepishnaja okladnaja kniga po novgorodu vofskoi pjatiny 7008 goda, 2- ja polovina. Vremennik imperatorskago moskovskago obštšestva istorii i drevnostei rossijskih 11 s. 305, 326, 333. Moskva 1851. — Perepishnaja obrotšnaja kniga vofskoi pjatiny 1500 goda. Novgorodskija Pistoovyja knigi izdannija imperatorskoju Arkeografitšeskoju komissijeju. Ukazatel k pervym šesti tomam, I—VI. Petrograd 1915). Stolbovan rauhan (1618) jälkeisen ruotsalaisen verokirjan nimistöön kuuluu kyseisestä ryhmästä vanhana vain Itzepina by (Itšäpäivä) ja uutena Hariawaldha By (Harjavalta), molemmat ns. Kaprion läänistä (Jordeböcker öfver Ingermanland. Pistoovyja kniga išorskoi zemli. Tom I s. 19, 31. Gody 1618—23. Sanktpeterburg 1862. — Vrt. S. S. Gadzjatski, Švedskije pistovyje knigi izorskoi zemli 1618—1623 gg. Istoritšeskije zapiski 19 s. 234—255. Akademija nauk SSSR, v. 1946).

Inkerin Tuutarin pokostan itäpuolelta on jokunen harva esimerkki, nekin vain *Ihamieli*-nimestä. Niinpä vatjalaisen viidenneksen Laatokan karjalaisesta osasta on mainittu Vlasko, Spirko, Fedko ja Lorivonko Vaškovy, deti Igameleva v. 1500 Kurkijoen Otsanlahdesta (Perepishnaja okladnaja kniga po novgorodu vofskoi pjatiny 7008 goda. III. Vremennik imperatorskago moskovskago obštšestva istorii i drevnostei rossijskih 12 s. 137. Moskva 1912. — Myös J. V. Ronimus. Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. Hist. Ark. XX, 1 s. 131).* Toinen esimerkki, kylännimi Seltso Igameľ v. 1498, 1571 on Šelonin viidenneksen Ljadskoin pokostasta (Novgorodskija pistovyja knigi V s. 13, 550. Sanktpeterburg 1905). Ja kolmannen esimerkin tapaamme Bežetskoin viidenneksen Bogoroditskoin pokostasta: kylännimen Potš. Igamelevo v. 1545, 1555 (Novgo-

* Kiteeltä v. 1592 mainittu Gaurila satamieli (VA 5640:58) kuuluu ns. lisänimiin.

rodskija pistsovyja knigi VI s. 383, 708). Aunuksen viidenneksestä, Aunuksen Karjalasta ja Vepsästä, ei asiakirjoista eikä elävästä henkilön- ja paikannimistöstä tunneta ainoatakaan ryhmään kuuluvaa nimeä (Pistsovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg. Leningrad 1930. — Siihen liittyvä Jalo Kaliman tutkielma Karjalaiset henkilönnimet Äänisen viidenneksen vanhoissa verokirjoissa. Kalevalaseuran vuosikirja 22 s. 56—65, v. 1942. — A. M. Gnevušev, Pistsovyja kniga obonežskoi pjatiny vtoroi moskovskoi opisi. Kiev 1910. — Hj. Basilier, Vepsäläiset Isaijevan voolostissa. SUSA VIII, 61. — Pertti Virtaranta, Juho Kujola, karjalan ja lyydin tutkija. SKST 266 s. 33—35. — NA:n laajat karjalais-vepsäläiset nimikokoelmat).

Ims. kaksijäsenisen henkilönnimistön muodostavia aineksia (yksijäsenisiä nimiä) on sitä vastoin runsaammin vanhalla vatjalais-inkeriläisellä alueella v. 1500: Derevnja Lembina, na Lembagale (Lempaala < Lempahala), Viljakino, na Toivakale, Toivakala^a (Toivakala), na Kavgale na Nemetskom rubeže na Sestreje (Kaukola Ruotsin rajalla Siestarjoella), na Valkasari Toivala Lembitovo (? Lempilä Valkeasaaren Toivalassa), Gjuvila (Hyvilä), Kirjanova (? Kirjasalo), Kjuljatikov (? Kyllätty, vrt. Kylläsi), Kirjakino (? Kirjakka), na Kjuline Lembijevon na Mežne (? Lempiä), Igandovo (Ihanta-) ja henkilönnimiä: Mikitka^a Igolín, Igola Olekšejev (Ihalainen, Ihala), Fedko Igandujev (Ihantoi-), Gridka Viljakin (Viljakainen), Stehno Ilmujev (Ilmonen), Mikui Viljakin, Fofanko Kaibujev (Kaiponen), Ivaško Igandujev, Viliak Nesterov (Viljakka), Dmitr Lembitov, Ivaško Toivalov (vrt. Toivali), Gridka ja Ivaško Lembitovy, Lembit Fedkov, Jahno Toivujev (Toivonen), Militko Kjuljatev (? Kyllätty), Ondreiko ja Igalko Kavgujev (Kaukonen), Filipko Lembitov, Jahno Viljakin, Igalko ja Gimui Jesipovy (Himoi), Zaharko Igandujev, Griška Igolín, Ovsevko Lembitov, Lembit Senkin, Toi-

val Migujev (Toivali), Gridka Lembitov, Petrok Toivujev (Perepisnaja okladnaja kniga, 2-ja polovina s. 56, 145, 146, 185, 186, 199, 204, 266, 306, 316, 355, 425; 117, 118, 155, 157, 160, 182, 200, 218, 220, 230, 296, 299, 300, 303, 307, 311, 313, 325, 336, 349, 367, 381, 401, 416, 417) sekä Sidor Igolín, Novzei ja Luka Igalov (Nousia Ihala-), Andrei Igamasov (? Ihamas), Luka Juvjat Igamasov, Ignati Igamov (Ihama), Afanasi Igamujev, Dementi Igandov, Vasili Igandujev, Maksim Igandov, Andrei Igatujev (? Ihattu), Viljat ja Toivot Igatsev (? Viljattu ja Toivottu Ihatsu), Ignati Ilmujev, Ivan Kaibin (Kaipainen), Anani Lembejev, Grigori Lembitov, Vasili Lempijev, Kužma Lembujev, Igames Lempijev, Toivas Lempijev, Kabeiko Toivalov, Klim Toivasov, Aleksei Toivatov, Artemi Toivujev, Kašui Toivotov, Toival Gridin, Gridka Viljakin, Ignati Viljakin (Novgorodskija pistsovyja knigi III s. 550, 508, 670, 504, 890, 523, 514, 550, 372, 502, 515, 514, 916, 915, 827, 890, 637, 619, 931, 504, 908, 550, 565, 931, 956, 550, 676, 639).

Vatjalaisen viidenneksen Laatokan karjalaisesta osasta on mainittu mm. Ivaško Igolín, Mikiforik Igandujev, Ignatko Igalov (vrt. Ihala ja Ihalanjoki Jaakkimassa), Ivaško Ilmov, Overkei Lembitov, Vasjuk ja Mihail Toivotovy, Selivanko Toivotov, Jakuš Igalin, Ivaško Igalov, Igandui Zaharov, Igandui Malahov, Uskal Igolín, Judka Igalin, Patreiko Igolkin, Mikitka Igolkin, Igolka Ivaškov, Stepanko Lembitov, Vihtui, Stepanko ja Onkivko Igalovy, Kuzemka ja Igalko Ivanovy (Perepisnaja okladnaja kniga po novgorodu voškoi pjatiny 7008 goda. III s. 53, 56, 71, 126, 129, 130, 132, 135, 143, 144, 149, 151, 152, 173, 175. — Niiden suomalaistamisesta ks. Ronimus, Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. Hist. Ark. XX, 1 s. 129—133).

Vanhan ims. asutuksen itäisillä äärialueilla tätäkin nimistöä on varsin vä-

hän. Šelonin viidenneksen verokirjassa esiintyvät vain nimet Stehno Lembejev 1498, Kondratko Igandujev, Ostalets Igolkin, Ondreiko Toivin sekä kn. Kairala 1571 (Novgorodskija pistsovyja knigi IV s. 232, V s. 429, 453, 459, 436, 439). Aunuksen viidenneksestä on mainittu vain Lembitovo 1496 Sungusta, Igatšino (? Ihatšu) Aunuksen pokostasta 1563 ja der.na Lembotše samalta vuodelta Suojun pokostasta (Perepisnaja okladnaja kniga Obonežskoi pjatiny s. 2, 68, 115. — Kalima, mts. 58) ja Vepsästä Syväriltä der.na Plotnišne ž na Toivui-retške 1563 (mts. 100), jossa karj. ja veps.-oi > ven. -ui (myös -ai, -oi), siis *Toivoi > Toivui (Kalima, mts. 59). Stoebken Aunuksen viidenneksestä mainitsemat esimerkit Melekšin, Melentejko, Melojko (lisäksi! Melehov, Melentejev, Meleška ym.) tuskin kuuluvat ims. nimistöön. Paremminkin ne samoin kuin karj. *melentie* (vrt. *melentie.wambi* Paatenessa) ovat yhdistettävissä ven. nimeen Meleniti, Meleti, kreik. Meletios (Moroškin, Slavjanski imenoslov s. 121. — Nissilä, Lisää venäläisperäisiin henkilönnimiin s. 27). Tähän viittaa sekin, että niitä on varsin runsaasti kaukaisissa Šelonin ja Bežetskoin viidenneksissä sekä nykyvenäläisessä sukunimistössä (Morton Benson, Dictionary of Russian Personal Names s. 82). Novgorodin tuohikirjeissä mainittu Veljakaz -nimen Stoebke on ottanut mukaan A. I. Popovin konstruoimassa asussa Viljakas (Pribaltijsko-finskije lišnyje imena v novgorodskih berestjanyh gramotah. Trudy kareļskago filiala akademii nauk SSSR XII s. 95—100, v. 1958). Nimen identifioimisessa on otettava kuitenkin huomioon myös Soanlahden Veljakanjoki l. Veljakkajoki, Suistamon Veljakkalampi, -selkä ym. — Nykyaunukselaisesta ja -vepsäläisestä nimistöstä ei ole tunnettu ainoatakaan kyseiseen ryhmään kuuluvaa nimeä, lyydiläisalueilla ovat henkilönnimistä syntyneet kylännimet Lembatšova ja Utukka (*utuk*).

Kun ims. kaksijäsenisestä nimistöstä

ei ole jälkiä vepsässä eikä karjala-aunuksesta, nimityypin on täytynyt syntyä vasta sen jälkeen, kun yhteydet ims. läntiseen ryhmään olivat jo katkenneet, siis myöhäiskantasuomalaisella ajalla. Edellä esitellystä nimiryhmän levinneisyydestä käy selville, että runsaimpina ja monimuotoisimpina nimet ovat esiintyneet lännessä Baltian ims. kansojen keskuudessa ja vähenevät sekä lajeiltaan että määrältään itään päin mentäessä. Mikä on siis synnyttänyt nimityypin Itämeren tuntumassa kristillistä aikaa edeltäneillä vuosisadoilla, juuri viikinkiretkien aikana? Olen aiemmin esittänyt oletuksen, että sen esikuvana on ollut germaanien tyyppillinen kaksiosainen nimijärjestelmä (ks. Henkilönnimet äidinkielen opetuksessa s. 9), joskaan suoranaisista nimilainoista ei juuri voi puhua. Sellaisia voisivat kuitenkin olla yksijäseniset Valta-nimet (onhan appellat. *valta* germaaninen laina) ja ehkä kaksijäseniset nimet, joissa jälkiosana on *-valta*, esim. Stoebken mainitsema vir. Maniwalde 1217 (< germ. Manowald, Manvaldus, Manuald), ehkä suom. Harjavalta (< muinaisskand. Harjawaldar, Hariwaldar; vrt. Nordisk kultur VII s. 8. — E. N. Setälä, Bibliographisches verzeichnis. FUF XIII s. 363. — T. E. Karsten, Finnar och germaner. Folkmålsstudier IX s. 112), sillä Harja-sana ei esiinny muuten senaikaisessa kaksiosaisissa nimiä muodostavassa aineksessa. Nurmijärven Inkiervalta voi olla nuorempi skandinaavinen laina (< *Ingevald).

Germaanilaisvaikutuksen voimakkuudesta kantasuoomeen kertovat monet esim. suomena tavattavat lainat (arki, valta, vallita, valtias ym.). Etenkin partikkelilainat *ja*, *jo* ovat osoituksena kosketusten läheisyydestä ja vieraan vaikutuksen intensiivisyydestä. Sellaiset sanat eivät juuri lainaudu erillään, vaan lauseyhteyksissä, ja ne edellyttävät siis lainaajissa syvempää vieraan kielen taitoa kuin esim. konkreettiset substantiivilainat (viimeksi Lauri Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys s. 326—

331, v. 1961). Onpa esitetty ajatus, että suomen astevaihtelusysteemi olisi germaanisten kielten lahja (Lauri Posti, *From Pre-Finnic to Late Proto-Finnic*. FUF 31 s. 74—, v. 1953). Juuri viikinkiajalla oli esim. muinaisskandinaavinen paine Baltiaan voimakas: kantasuomeen ja varmaan nimistöönkin vaikuttava (vrt. Birger Nerman, *Die Verbindungen zwischen Skandinavien und Ostbaltikum in der jüngerer Eizenzeit*, v. 1929. — Hans Fromm, *Die ältesten germanischen Lehnwörter im Finnischen*. Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur LXXXVIII s. 310—324, v. 1958. — Kustaa Vilkuna, *Kihlakunta ja häävuode s. 11—30 ja tutkielmassa käytetty kirjallisuus*, v. 1964).

Stoebke on eritoten tähdentänyt sitä, että ims. kaksijäseniset nimet semanttisessa suhteessa tarjoavat aivan erilaisen kuvan kuin germaaniset, joskin hän toisaalta näkee yhtäläisyyksiäkin (esim. *-*meeli* ja germ. *-*mōdaz*, s. 127). Näkisin sitä myös esim. *valta*-nimissä ja sellaisissa kaksijäsenisissäkin, joissa *-valta* on jälkikomponenttina (Mielivalta, Sotavalta ym.). Merkityssisällöltään »germaanista luonnetta», jos niin voi sanoa, edustavat myös sellaiset nimet kuin *Tapatora*, *Tapavaino*, *Vihavaino* ym. Lisäksi germaanien kuten monien muidenkin kansojen nimenannossa on keskeinen tekijä lapsen syntymä, sen merkitys vanhemmille ja suvulle sekä sen herättämät ajatukset ja tunteet nimenantajassa (nimenantajissa), joskin — se myönnettäköön — niitä sävyttävät kansanluonne ja ihanteet. Kun olemme saaneet kantasuomalaisena aikana germaaneilta runsaasti appellatiivista sanastoa, tuntuisi varsin oudolta, jos emme olisi saaneet nimiesikuvia ja *-lainoja*. Asiasta ei vain ole rohjettu meillä keskustella, tutkimuksesta puhumattakaan (vrt. Heikki Klemetin ajatuksia ja tutkimusta *Vierasperiäisiä muinaisnimiä*, v. 1950).

Kysymykseen, mikä funktio kaksijäsenisillä nimillä on ollut ims. nimijärjestelmässä, Stoebke ei ole puuttunut.

Ovatko ne samanlaisia yksilön nimiä kuin yksijäsenisetkin, vai onko niillä jokin merkitys suvun kannalta? Ruotsalaisessa antroponymiassa Ivar Lindquist on todennut, että muinaisskandinaavisessa nimistössä kaksijäseniset miehenimet olivat yleisempiä kuin yksijäseniset (vrt. myös Stoebken toteamusta). Ns. Blekingen ryhmään kuuluvasta Istabykiven riimukirjoituksesta *Haþuwulfr Heruwulfr wrait runar þaiar aftir Hariwulfa* Lindquist on päätellyt mm., että ne ovat yläluokan nimiä, että *Heruwulfr* ja *Haþu-wulfr* ovat isä ja poika-sukulaisuussuhteessa ja että he ovat oletettavasti sukua myös *Hari-wulfrille* (*De urnordiska personnamnen*. Nordisk kultur VII s. 10, 11, v. 1947).

Tähän Ruotsissa ainakin 700-luvulle asti vallinneeseen, sukua ilmaisevaan nimityyppiin viittaa A. Maliniemi aprikoidessaan, onko ims. kaksijäsenisissä nimissä jälkiosa suvun nimitys (Henkilönimet esihistoriallisena ja katolisena aikana. Suomen kulttuurihistoria I s. 539). Tutkimuksessaan *Valta*-nimistä (Vir. 1944 s. 271) A. Lopmeri päätyi tulokseen, että kaksijäseniset nimet ovat ehkä olleet suku- tai jonkinlaisten arvonimien luonteisia, jälkiosaltaan perinnöllisiä. Toisenlaista lähtökohtaa olettaa T. I. Itkonen tutkimuksessaan Suomen, kuolan ja ruijanlappalaisten vanhat henkilönnimet (Vir. 1942 s. 86): lappalaisten keskuudessa sukunimien käyttö on ollut harvinaista, tavallisin on ollut konneksio yksilönnimi ja sen määreenä isän t. jonkin esi-isän nimi genetiiviasuisena, joten on oletettavissa esim. **Sarrej Juk'sä* > **Sarrejjuk'sä*, **Äkkej Peäi' vej* > **Äkke(i)peäi' ve(j)*. Kyseisiä kaksijäsenisiä henkilönnimiä, joiden määre on genetiivinen, onkin mainittu asiakirjoissa, esim. *Ieniouzzi* (*Iänjoutsu*) v. 1567 *Sompioissa* (Vir. 1942 s. 86, 78). Nimityyppi olisi siis luonteeltaan patronyminen (matronyminen), joka esim. pohjoissuomalaisessa nimistössä on hyvinkin tuttu (viimeksi *Wahlberg*, *Finska ortnamn i norra Sverige*, hakemistot)

ja jota käytettiin (käytetään) karjalan-kannakselaisessa kansanomaisessa sukujalalonnimistössä. Mikäli edellä esiteltyt hypoteesit ims. kaksijäsenisten nimien synnyssä tulevat kysymykseen, ne olisivat luonteeltaan tatpurasakomposiitteja. — Voisiko rikas baltiansuomalainen nimiaineisto valaista tätä kysymystä? Voisiko ims. kaksijäsenisen henkilönimistön kehittynyt rakenne ja merkityssisältö tarjota viitteitä siitä, että systeemiä on ensiksi käytetty »yläluokan» piirissä? Vastaamattomia kysymyksiä on monia muitakin.

Stoebken teos on arvostettava lisä köyhään ims. henkilönimistöä käsittelevään kirjallisuuteen ja täydentää monella tavalla Forsmanin »Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla». Teoksessa on koottuna rikas baltiansuomalainen henkilönimistöaine, siinä on esitelty monia tuohon aineistoon sisältyviä probleemeja ja tarkasteltu niitä ennakkoluulottomasti, vaikka eräistä peruskysymyksistä ei ole päästykään lopullisiin ratkaisuihin. Se tarjoaa pohjan ims. antroponymian vastaiselle tutkimukselle.

VILJO NISSLÄ